TRANSPARENCY INTERNATIONAL
Bosna i Hercegovina

GEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA KAO NAČIN ZAOBILAŽENJA KONCESIJA

Analiza pravnog i institucionalnog okvira koji uređuje geološka istraživanja u Bosni i Hercegovini, sa fokusom na identifikaciju zloupotreba i koruptivnih rizika povezanih sa korištenjem instituta geoloških istraživanja kao načina faktičke eksploatacije mineralnih sirovina bez dodjele koncesije i plaćanja pripadajućih naknada. Na primjerima iz prakse autor razmatra posljedice za lokalne zajednice i životnu sredinu te predlaže jasnu granicu između istraživanja i eksploatacije, javne registre odobrenja i nezavisniji inspekcijski nadzor.

Banja Luka, 2026. godina

Sadržaj

1 Uvod ... 3
2 Pravni okvir geoloških istraživanja i koncesija u BiH ... 4
2.1 Uporedni pregled: rješenja u regionu i standardi Evropske unije ... 7
3 Geološka istraživanja kao mehanizam zaobilaženja koncesija ... 8
3.1 Količine sirovina koje je moguće izuzeti, posljedice i rizici ... 9
3.2 Koruptivni rizici i problemi transparentnosti ... 10
3.3 Institucionalni okvir i nadzor ... 11
4 Uticaj na lokalne zajednice i životnu sredinu ... 12
4.1 Učešće lokalne zajednice ... 12
4.2 Ekološke posljedice ... 15
5 Preporuke za izmjene i dopune zakona ... 17
5.1 Zakon o geološkim istraživanjima Republike Srpske ... 18
5.2 Zakon o koncesijama Republike Srpske ... 19
5.3 Zakon o geološkim istraživanjima FBiH, kantonalni zakoni i Zakon o koncesijama FBiH ... 20
5.4 Zakon o koncesijama Brčko distrikta BiH ... 20
5.5 Preporuke za sve nivoe vlasti i državni nivo ... 21
6 Zaključak ... 22
Reference ... 24

1 Uvod

U periodu od 2021. godine pa do danas primjetna je ekspanzija projekata detaljnih geoloških istraživanja mineralnih resursa širom Bosne i Hercegovine. Ovi projekti su najčešće usmjereni na eksploataciju metala, tehničkog kamena, ali i uglja. Ovaj trend nije ograničen na jedan entitet. Bosna i Hercegovina nema jedinstven državni zakon o geološkim istraživanjima, pa ovu oblast paralelno uređuju Republika Srpska, Federacija BiH i kantoni, dok Brčko distrikt nema poseban zakon o geološkim istraživanjima, nego istraživanje mineralnih sirovina tretira kao predmet koncesije. Na državnom nivou postoji samo Zakon o koncesijama BiH, a Komisija za koncesije BiH za gotovo dvije decenije postojanja nije odobrila nijedan državni ugovor o koncesiji.[1] Rezultat je fragmentiran sistem od više od deset međusobno neusklađenih pravnih režima, u kojem je i dostupnost podataka o izdatim odobrenjima za geološka istraživanja neujednačena.

Republika Srpska je zakonom obavezana da katastar odobrenih istražnih prostora ažurira jednom mjesečno i objavljuje na internet stranici Ministarstva energetike i rudarstva, što Ministarstvo i čini u formi dokumenta za preuzimanje.[2] U Federaciji BiH, s druge strane, Federalno ministarstvo i kantonalna ministarstva vode evidenciju i katastar odobrenih istražnih prostora, ali zakon ne propisuje njihovo javno objavljivanje, pa objedinjen, javno dostupan pregled svih odobrenja za teritoriju Federacije ne postoji.[3] Zbog toga nije moguće pouzdano utvrditi ukupan broj rješenja o detaljnim geološkim istraživanjima izdatih u Bosni i Hercegovini u periodu 2021–2026. godine, niti koliko je njih kasnije preraslo u koncesiju, odnosno u koliko je slučajeva utvrđeno prekoračenje odobrenih količina — što je i samo po sebi pokazatelj problema transparentnosti koji ova analiza obrađuje. Za ilustraciju razmjera, u Republici Srpskoj je do kraja 2023. godine zaključeno ukupno 539 ugovora o koncesiji, od

[1] *A. Martinović, Sistem koncesija u Bosni i Hercegovini: pravni i institucionalni okvir, Transparency International BiH, Banja Luka, 2024, https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/06/25062024-Sistem-koncesija-u-Bosni-i-Hercegovini-Pravni-i-institucionalni-okvir.pdf. Vidjeti i: D. Šakanović, „Zašto Komisija za koncesije BiH nikada nije dodijelila nijednu koncesiju?“, Istinomjer, 22.4.2025, https://istinomjer.ba/zasto-komisija-za-koncesije-bih-nikada-nije-dodijelila-nijednu-koncesiju/.*

[2] *Zakon o geološkim istraživanjima („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/22 i 63/24), čl. 32; Ministarstvo energetike i rudarstva Republike Srpske, Katastar odobrenih istražnih prostora, https://vladars.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mper/katastistraz/Pages/default.aspx.*

[3] *Zakon o geološkim istraživanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 9/10), čl. 17.*

čega 393 u resoru Ministarstva energetike i rudarstva, dok je na nivou Federacije BiH do 2018. godine zaključeno svega 11 ugovora o koncesiji.[4]

U Republici Srpskoj zakon koji reguliše ovu oblast je dva puta trpio izmjene, prvi put 2022. godine kada je donesen novi Zakon o geološkim istraživanjima Republike Srpske, a drugi put 2024. kada je novi zakon pretrpio izmjene i dopune. Pomenute izmjene zakona su u oba navrata olakšavale potencijalnim investitorima put do dobijanja rješenja o detaljnim geološkim istraživanjima. Sa druge strane, pojednostavljenje procesa sticanja rješenja o detaljnim geološkim istraživanjima, ujedno je označavalo oduzimanje prava lokalne samouprave, odnosno lokalne zajednice u ovim procesima, najviše u pogledu zaštite životne sredine, ali i ugrožavanja elementarnih ljudskih prava.

Pošto se rješenjem o detaljnim geološkim istraživanjima omogućava nosiocu izuzimanje određene količine mineralne sirovine sa dozvoljenog istražnog područja u cilju ispitivanja svojstava predmetne mineralne sirovine, to ujedno otvara i mogućnost početka eksploatacije prije dobijanja predviđenih dozvola i bez plaćanja koncesionih naknada.

Zahvaljujući neefikasnom inspekcijskom nadzoru, kao i popustljivom odnosu drugih nadležnih institucija, vršenje eksploatacije mineralnih sirovina bez plaćanja koncesionih taksi uz nesankcionisanu degradaciju životne sredine postaje uobičajena pojava širom Republike Srpske ali i čitave Bosne i Hercegovine.

Nesprovođenje zakonom predviđenih javnih rasprava, nenajavljeni ulasci na privatne posjede prilikom vršenja detaljnih geoloških istraživanja, kao i strah od zdravstvenih posljedica i gubitka zdrave životne sredine, navela je lokalno stanovništvo na organizovanje kroz ekološka udruženja građana kako bi postali jedina brana koruptivnim rudarskim projektima uz nezaobilaznu devastaciju životne sredine.

U ovom radu će biti pojašnjeni mehanizmi eksploatacije mineralnih sirovina mimo plaćanja koncesione naknade uz devastaciju životne sredine i pritiske na lokalne zajednice uz preporuke zakonskih izmjena u cilju smanjenja mogućnosti za navedene pojave.

2 Pravni okvir geoloških istraživanja i koncesija u BiH

Bosna i Hercegovina nema jedinstven, državni zakon koji uređuje geološka istraživanja. Za razliku od koncesija, gdje postoji državni Zakon o koncesijama uz entitetske, kantonalne i

[4] *A. Martinović, Sistem koncesija u Bosni i Hercegovini: pravni i institucionalni okvir, Transparency International BiH, Banja Luka, 2024, https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/06/25062024-Sistem-koncesija-u-Bosni-i-Hercegovini-Pravni-i-institucionalni-okvir.pdf.*

distriktovske propise, oblast geoloških istraživanja u potpunosti je prepuštena entitetima i kantonima u Federaciji BiH, dok je u Brčko distriktu regulisana na sasvim drugačiji, treći način. U zemlji tako paralelno postoji najmanje pet, a računajući kantone i više od deset, međusobno neusklađenih pravnih režima koji regulišu istu materiju — pristup i korištenje mineralnih sirovina prije formalne eksploatacije.

U Republici Srpskoj ova oblast je u posljednje tri godine dva puta mijenjana. Novi Zakon o geološkim istraživanjima usvojen je 2022. godine („Službeni glasnik RS“, broj 64/22)[5], čime je prestao da važi prethodni zakon iz 2013. Zakon iz 2022. uveo je tri odvojene licence umjesto jedne opšte (za detaljna geološka istraživanja, istražno bušenje i stručni nadzor), te naknadu za detaljna geološka istraživanja u visini od 2% vrijednosti projektovanih radova, koju ne plaća nosilac prava koji već posjeduje ugovor o koncesiji. Već 2024. godine („Sl. glasnik RS“, broj 63/24) ovaj zakon je izmijenjen i dopunjen[6], i to na način koji je izazvao ozbiljnu zabrinutost civilnog društva: iz procedure je izostavljeno obavezno učešće notara u dokazivanju riješenih imovinsko-pravnih odnosa; procjena uticaja na životnu sredinu ostala je obavezna samo za istraživanja geotermalne energije i vodosnabdijevanja dubinskim bušenjem, dok za istraživanje mineralnih sirovina ta obaveza ne postoji; a obavezna saglasnost jedinice lokalne samouprave zamijenjena je znatno slabijim mehanizmom — ministarstvo od nadležnog organa lokalne samouprave samo traži informaciju o stanju prostorno-planske dokumentacije, u roku od sedam dana, bez ikakve mogućnosti da se time istraživanje spriječi. Zakon precizno propisuje i količine mineralne sirovine koje je dozvoljeno izuzeti radi tehnoloških ispitivanja, razvrstane po vrsti sirovine (od 10 m³ za kvarcni pijesak do 2.000 t po jednom „tehnološkom tipu“ za metalične mineralne sirovine), ali znatno važniji od ove tabele jeste izuzetak propisan za najvrijednije sirovine: za istraživanje nafte, zemnog gasa i metaličnih mineralnih sirovina, Vlada Republike Srpske može donijeti posebnu odluku kojom se odobrava vađenje mineralne sirovine u periodu do šest mjeseci radi ispitivanja proizvodno-tehnoloških karakteristika otkrivenog ležišta — bez ikakve pomenute gornje granice količine, uz naknadu od svega 5% prihoda ostvarenog korišćenjem uzete sirovine.

U Federaciji BiH nadležnost je podijeljena između federalnog i kantonalnog nivoa. Osnovni propis je Zakon o geološkim istraživanjima FBiH[7], koji razlikuje osnovna, regionalna, detaljna i eksploataciona istraživanja i razdvaja istraživanja „od interesa za Federaciju“ od onih u

[5] *Zakon o geološkim istraživanjima („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/22 i 63/24).*

[6] *„Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o geološkim istraživanjima RS: Nije potrebna saglasnost lokalne zajednice da bi se na njenoj teritoriji vršila geološka istraživanja i eventualno iskopavanje ruda“, Paragraf.ba, 18.7.2024, https://www.paragraf.ba/dnevne-vijesti/18072024/18072024-vijest4.html.*

[7] *Zakon o geološkim istraživanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 9/10), čl. 30. st. 1. tač. f) i čl. 83.*

kantonalnoj nadležnosti. Kantoni su, prema članu 83. federalnog zakona, bili obavezni u roku od šest mjeseci usvojiti vlastite, usklađene propise — obavezu su potvrđeno ispunili Unsko-sanski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski i Hercegovačko-neretvanski kanton i Kanton Sarajevo[8]. Vlastite zakone o geološkim istraživanjima primjenjuju i Zapadnohercegovački kanton[9] i Kanton 10, čiji je zakon donesen 2001. godine, dakle prije federalnog zakona,[10] kao i Posavski kanton,[11] dok za Bosansko-podrinjski i Srednjobosanski kanton poseban zakon o geološkim istraživanjima nije pronađen.

Za razliku od RS, federalni zakon ne propisuje fiksnu, zakonsku količinu sirovine koja se smije izuzeti tokom istraživanja — tu granicu, prema članu 30. federalnog zakona, određuje samo rješenje nadležnog ministarstva, od slučaja do slučaja, bez zakonski propisanog maksimuma. Zanimljivo, i sam Zakon o koncesijama FBiH[12], nezavisno od zakona o geološkim istraživanjima, navodi „istraživanje i/ili korištenje energetskih i drugih mineralnih sirovina" kao jedno od područja koncesije — što znači da FBiH, za razliku od RS, barem formalno predviđa mogućnost da i samo istraživanje određenih sirovina bude predmet koncesionog, a ne administrativnog postupka, iako je u praksi, kako pokazuju izvještaji Komisije za koncesije FBiH, ova mogućnost gotovo nikad korišćena[13], i istraživanja se sistemski odvijaju kroz administrativni režim odobrenja.

Brčko distrikt predstavlja treći, sasvim poseban model. Distrikt nema poseban Zakon o geološkim istraživanjima niti Zakon o rudarstvu — takav propis ne postoji u njegovom pravnom sistemu, za razliku od entiteta. Umjesto toga, Zakon o koncesijama Brčko distrikta BiH („Sl. glasnik BD BiH" 41/06, 19/07, 2/08) u članu 7. eksplicitno navodi, među predmetima

[8] *Zakon o geološkim istraživanjima Unsko-sanskog kantona („Službeni glasnik USK", br. 19/11 i 23/11); Zakon o geološkim istraživanjima Tuzlanskog kantona („Službene novine TK", br. 14/11); Zakon o geološkim istraživanjima Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine ZDK", br. 8/12); Zakon o geološkim istraživanjima Hercegovačko-neretvanskog kantona („Službene novine HNK", br. 7/11, 1/13, 1/14, 6/16 i 8/19); Zakon o geološkim istraživanjima Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo", br. 41/12).*

[9] *Zakon o geološkim istraživanjima Županije Zapadnohercegovačke („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke", broj: 2/99 i 7/14), objavljen na internet stranici Uprave za inspekcijske poslove Županije Zapadnohercegovačke, https://uip-zzh.com/zakoni?id=3.*

[10] *Zakon o geološkim istraživanjima („Narodne novine Hercegbosanske županije", broj 12/01), https://www.vladahbz.com/ministarstvo-gospodarstva/propisi-ministarstva/.*

[11] *Zakon o geološkim istraživanjima Županije Posavske („Narodne novine Županije Posavske", broj: 6/14).*

[12] *Zakon o koncesijama („Službene novine Federacije BiH", br. 40/02 i 61/06).*

[13] *Prema podacima koje navodi TI BiH, na nivou Federacije BiH do 2018. godine zaključeno je svega 11 ugovora o koncesiji, svi na osnovu samoinicijativne ponude. A. Martinović, Sistem koncesija u Bosni i Hercegovini: pravni i institucionalni okvir, Transparency International BiH, Banja Luka, 2024, https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/06/25062024-Sistem-koncesija-u-Bosni-i-Hercegovini-Pravni-i-institucionalni-okvir.pdf.*

koncesije, „istraživanje i/ili korištenje energetskih i drugih mineralnih sirovina“, „istraživanje i/ili korištenje sirove nafte i zemnog gasa“ i „istraživanje i/ili korištenje nemetalnih mineralnih sirovina“ — što znači da je u Brčko distriktu i samo istraživanje pravno izjednačeno sa punim koncesionim postupkom: odluka o politici dodjele koncesija koju donosi Skupština, studija ekonomske opravdanosti, javni poziv sa rokom od najmanje 60 dana, imenovana Komisija za koncesije i ugovor koji ne može biti zaključen bez prethodnog mišljenja Pravobranilaštva Distrikta. Ovo je, barem na normativnom nivou, suprotno rješenje od onog u RS i FBiH — u Brčkom ne postoji jeftinija, administrativna kategorija „istraživanja“ kroz koju bi se moglo zaobići zahtjevniji koncesioni režim, jer takva kategorija zakonski i ne postoji.

2.1 Uporedni pregled: rješenja u regionu i standardi Evropske unije

Poređenje sa susjednim zemljama pokazuje da odvojeni, lakši režim za istraživanje nije nužnost. U Republici Hrvatskoj, Zakon o rudarstvu predviđa jedinstven postupak koji počinje javnim nadmetanjem za odabir najpovoljnijeg ponuđača za istraživanje mineralnih sirovina; nadmetanje se može raspisati samo za prostore koji su dokumentima prostornog uređenja planirani za rudarske radove, i to tek nakon što nadležni organ pribavi posebne uslove, ograničenja i saglasnosti nadležnih tijela, uključujući i jedinice lokalne samouprave. Mineralna sirovina se tokom istraživanja smije probno eksploatisati samo za potrebe laboratorijskih ispitivanja i tehnoloških proba, a prodaja tako izvađene sirovine izričito je zabranjena.[14] Hrvatski model, dakle, ne dozvoljava da se istraživanje pretvori u jeftiniju alternativu koncesiji: već je sam ulazak u istraživanje konkurentan i javan, a ekonomski motiv za izuzimanje sirovine otklonjen je zabranom prodaje. Srbija, s druge strane, slično entitetskim zakonima u BiH zadržava odvojeno administrativno odobrenje za geološka istraživanja, uz dozvoljene količine za tehnološka ispitivanja koje se utvrđuju podzakonskim aktom,[15] a slučaj doline Jadra, opisan u poglavlju o ekološkim posljedicama, pokazuje da ni takav model ne sprečava ozbiljne posljedice same istražne faze.

Na nivou Evropske unije, Direktiva o procjeni uticaja na životnu sredinu svrstava duboka bušenja među projekte za koje nadležni organ mora utvrditi da li je potrebna procjena uticaja, a Direktiva o upravljanju otpadom iz industrije vađenja mineralnih sirovina izričito obuhvata i otpad nastao tokom istraživanja (prospekcije). Ni Uredba o kritičnim sirovinama iz 2024. godine, iako ubrzava izdavanje dozvola za strateške projekte, ne ukida obavezu

[14] *Zakon o rudarstvu („Narodne novine“, br. 56/13, 14/14, 52/18, 115/18, 98/19 i 83/23), čl. 22, 23. i 68.*

[15] *Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima („Službeni glasnik RS“, br. 101/15, 95/18 i 40/21); u ranijem zakonu („Službeni glasnik RS“, br. 88/11), čl. 32. st. 5, dozvoljenu količinu materijala za tehnološka ispitivanja propisivao je ministar.*

procjene uticaja niti učešća javnosti.[16] Bosna i Hercegovina je, kao ugovorna strana Ugovora o Energetskoj zajednici i zemlja kandidat za članstvo u EU, dužna da svoje zakonodavstvo postepeno usklađuje s ovim pravnim tekovinama — zbog čega ukidanje obaveze prethodne provjere potrebe za procjenom uticaja za istraživanje mineralnih sirovina u Republici Srpskoj 2024. godine predstavlja korak u suprotnom smjeru.

Suština problema koji ova analiza obrađuje proizlazi, dakle, iz razlike u strogosti režima koji regulišu iskorištavanje istog resursa u različitim dijelovima iste države. U RS i FBiH, zakoni o geološkim istraživanjima propisuju znatno jednostavniji, pretežno administrativni postupak izdavanja rješenja, bez javnog nadmetanja, uz naknadu koja je neuporedivo niža od koncesione, i, u RS od 2024. godine, bez obaveze prethodne procjene uticaja na životnu sredinu za mineralne sirovine — dok zakoni o koncesijama u istim entitetima propisuju konkurentan, javan postupak dodjele, studiju ekonomske opravdanosti sa procjenom uticaja na životnu sredinu, jednokratnu i redovnu koncesionu naknadu, i vremenski ograničen ugovor uz nadzor nezavisne komisije. Budući da važeći entitetski zakoni dozvoljavaju izuzimanje netrivijalnih količina sirovine, a za najvrijednije resurse i količina bez propisane gornje granice, već u fazi koja se formalno naziva „istraživanjem“ — stvara se pravna praznina koju investitor može koristiti da godinama izvodi istraživanja, faktički eksploatiše i prodaje sirovinu, a da nikada ne uđe u zahtjevniji i transparentniji postupak dodjele koncesije niti plaća odgovarajuću naknadu. Brčko distrikt, gdje takva odvojena kategorija istraživanja pravno ne postoji, služi kao koristan kontraprimjer koji potvrđuje uzročnu vezu: upravo odsustvo posebnog, lakšeg administrativnog režima za istraživanje je ono što, barem na papiru, sprečava da se isti mehanizam zaobilaženja koncesija ponovi i na teritoriji Distrikta. Ovaj mehanizam i konkretan slučaj u kojem je dokumentovan u Republici Srpskoj, Rječica/Doboj — predmet je narednih poglavlja ove analize.

3 Geološka istraživanja kao mehanizam zaobilaženja koncesija

Kao što je pokazano u poglavlju o pravnom okviru, zakoni o geološkim istraživanjima u RS i FBiH dozvoljavaju izuzimanje mineralne sirovine već u fazi „istraživanja“, uz naknadu neuporedivo nižu od koncesione, bez konkurentnog postupka dodjele, i, za mineralne sirovine u RS od 2024. godine, bez obaveze prethodne procjene uticaja na životnu sredinu. Ovo stvara obrazac koji se ponavlja u nezavisnim, geografski udaljenim slučajevima: investitor dobija administrativno odobrenje za „detaljna geološka istraživanja“, pod tim

[16] *Direktiva 2011/92/EU o procjeni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu, izmijenjena Direktivom 2014/52/EU, Aneks II, tačka 2(d); Direktiva 2006/21/EZ o upravljanju otpadom iz industrije vađenja mineralnih sirovina, čl. 2. st. 1; Uredba (EU) 2024/1252 o uspostavljanju okvira za osiguravanje sigurne i održive opskrbe kritičnim sirovinama.*

formalnim okvirom na terenu se odvija aktivnost koja liči na punu eksploataciju, a tek naknadno — ako uopšte — pokreće se postupak dodjele koncesije sa svim pratećim zaštitnim mehanizmima koji, da su primijenjeni od početka, možda ne bi dozvolili aktivnost u istom obimu. Slučaj Ravna Kosa/Rječica kod Doboja, sada dokumentovan potvrđenom optužnicom Okružnog javnog tužilaštva u Doboju, pokazuje ovaj mehanizam u punom, sudski utvrđenom obimu, i služi kao okosnica ove analize.

3.1 Količine sirovina koje je moguće izuzeti, posljedice i rizici

Rješenjem Ministarstva energetike i rudarstva RS od 31.3.2023. godine, privrednom društvu "Limunkop" d.o.o. Doboj odobreno je izvođenje detaljnih geoloških istraživanja tehničkog građevinskog kamena (serpentinisanog peridotita) na lokalitetu Ravna kosa, sa rokom do 31.5.2025, u dozvoljenoj količini od 200 m³ — namijenjenoj isključivo ispitivanju kvaliteta i tehnoloških svojstava sirovine. Vještačenje sprovedeno 11.6.2025. utvrdilo je da je u periodu od 31.3.2023. do 11.6.2025. stvarno eksploatisano 40.426,72 m³ kamena — više od 200 puta odobrene količine. Od toga je 2.930,10 m³ upotrijebljeno za izgradnju parkinga investitora, dok za preostalih 37.496,62 m³ ne postoji nikakva evidencija o daljem raspolaganju. Prema Elaboratu o rezervama (30.11.2023), po prosječnoj cijeni od 10 KM/m³, ukupna vrijednost protivpravno eksploatisane količine iznosi 402.267,20 KM, a šteta za budžet RS i grada Doboja po osnovu neplaćenih naknada iznosi 39.422,18 KM.[17]

Ovaj slučaj pokazuje razmjer rizika znatno konkretnije od hipotetičke projekcije: investitor koji je formalno platio samo administrativnu naknadu za „istraživanje“ (2% vrijednosti projektovanih istražnih radova, ne vrijednosti sirovine) ostvario je, prema optužnici, protivpravnu korist od preko 400.000 KM, a da nikada nije ušao u postupak dodjele koncesije koji je uslijedio tek naknadno, u septembru 2025, kao poseban pravni čin. Ista logika, iako bez sudski utvrđenih brojki, prisutna je i kod izuzetka iz člana 40. stav 3-4. Zakona o geološkim istraživanjima RS, gdje Vlada može odobriti vađenje nafte, gasa i metaličnih sirovina do šest mjeseci bez ikakve gornje granice količine, uz naknadu od svega 5% ostvarenog prihoda — mehanizam koji, za najvrjednije resurse, čini količinski prag praktično besmislenim i prenosi cjelokupnu zaštitu javnog interesa na vremensko ograničenje kojim je lako upravljati kroz ponovljena ili produžena odobrenja.

[17] *Optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Doboju od 26.11.2025. godine (broj predmeta: T15 0 KTPO 0039303 25), potvrđena 29.5.2026. godine, i nalaz vještaka od 11.6.2025. godine, https://ot-doboj.pravosudje.ba/vstvfo/S/111/article/165108. O slučaju vidjeti i: G. Veselinović, „'Ozren nećete kopati': Mještani protiv otvaranja kamenoloma na planini kod Doboja“, Radio Slobodna Evropa, 18.7.2025, https://www.slobodnaevropa.org/a/ozren-rudarenje-kamenolom-tužbe-koncesija/33474961.html.*

3.2 Koruptivni rizici i problemi transparentnosti

Slučaj Ravna Kosa/Rječica otvara nekoliko slojeva koruptivnog rizika koji se međusobno nadovezuju. Prvi je odsustvo mehanizma automatskog zaustavljanja prekoračenja: iako zakon (član 43. stav 1. tačka 3) predviđa ukidanje odobrenja ako se istraživanja izvode van odobrenog obima, eksploatacija 200 puta veća od odobrene trajala je preko dvije godine, uprkos dvjema prijavama upućenim inspekciji tokom tog perioda koje nisu rezultovale zaustavljanjem. Drugi je znatno teži nalaz koji hronologija slučaja otkriva: forenzičko vještačenje kojim je utvrđeno prekoračenje obavljeno je 11.6.2025, što znači da je krivična istraga protiv odgovornog lica „Limunkopa“ u tom trenutku već bila u toku — a Ministarstvo energetike i rudarstva je svega nekoliko mjeseci kasnije, u septembru 2025, tom istom privrednom društvu dodijelilo koncesiju[18] za eksploataciju na istom lokalitetu. Zakon o koncesijama RS ne predviđa da postojanje krivične istrage protiv podnosioca predstavlja prepreku za dodjelu koncesije, čime je subjekt koji je, prema kasnije potvrđenoj optužnici, godinama vršio nezakonitu eksploataciju, umjesto isključenja iz postupka, nagrađen upravo onim pravnim statusom čije je izbjegavanje bilo predmet krivičnog gonjenja.

Ovom obrascu pridružuje se i pitanje zabrane raspolaganja državnom imovinom. Zakon o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine (2005, uz odgovarajuće entitetske zakone) zabranjuje svako raspolaganje državnom imovinom čiji vlasnički status između BiH, entiteta i Brčko distrikta nije konačno uređen, i propisuje da je svaki suprotan akt ništav od samog početka. Ustavni sud BiH je 2024. godine (Sl. glasnik BiH 51/24) po ovom osnovu poništio odluku Vlade RS o prodaji zemljišta na Jahorini, kao i odluku Vlade FBiH o promjeni namjene šumskog zemljišta radi omogućavanja aktivnosti kompanije Adriatic Metals unutar eksploatacionog polja rudnika kod Vareša[19] — potonji slučaj se odnosi upravo na materiju identičnu ovoj analizi. Zemljište na lokalitetu Ravna Kosa, označeno u optužnici kao „u posjedu Republike Srpske 1/1“, otvara analogno pitanje da li i njegov vlasnički status potpada pod istu kategoriju državne imovine pod moratorijumom, što bi predstavljalo dodatnu pravnu osnovu za osporavanje cijelog postupka.

Konačno, obrazac ignorisanja lokalnih odluka i ponovljenog dodjeljivanja ranije osporenih prava dodatno potvrđuje sistemski karakter problema: Skupština grada Doboja je 6.6.2024.

---

[18] *Koncesija za eksploataciju tehničkog građevinskog kamena- serpentinisanog peridotita na ležištu "Ravna Kosa" u Riječici, grad Doboj, koncesioni list 00558, Službena internet stranica Komisije za koncesije RS, https://koncesije-rs.org/registar_koncesija/6547/?lang=bs*

[19] *„Ustavni sud BiH poništio prodaju i ustupanje državnih šuma privatnicima“, Radio Slobodna Evropa, 11.7.2024, https://www.slobodnaevropa.org/a/ustavni-sud-bih-drzavna-imovina-vares-jahorina/33031024.html; Zakon o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 18/05 sa kasnijim izmjenama).*

odbila saglasnost za koncesiju na Ravnoj Kosi[20], da bi već 25.7.2024. ista skupština usvojila informaciju koja je otvorila put nastavku procedure, a Ministarstvo je u maju 2025. raspisalo javni poziv uprkos naknadnoj odluci iste skupštine (30.4.2025) o zaštiti planine Ozren.

3.3 Institucionalni okvir i nadzor

Slučaj Ravna Kosa/Rječica pokazuje istovremeno i slabost, i zakašnjelu funkcionalnost institucionalnog sistema. Geološki inspektor, iako ovlašćen da odmah naloži obustavu radova, nije spriječio dvogodišnju eksploataciju 200 puta veću od odobrene, uprkos dvjema prijavama građana. Nasuprot tome, krivičnopravni mehanizam je, sa značajnim zakašnjenjem, ipak proradio: forenzičko vještačenje (11.6.2025) rezultiralo je optužnicom (26.11.2025) koju je sud potvrdio (29.5.2026) — perioda od otprilike sedam mjeseci. Ipak, administrativni postupak dodjele koncesije istom privrednom društvu nastavljen je i okončan (septembar 2025) nezavisno od te istrage, što pokazuje odsustvo koordinacije između krivičnopravnog i upravnog toka postupka, te da iznos utvrđene štete (preko 400.000 KM) daleko premašuje maksimalnu prekršajnu kaznu predviđenu Zakonom o geološkim istraživanjima (30.000 KM za pravno lice) — dodatan dokaz da administrativno-prekršajni okvir nije dizajniran da odvrati od prekoračenja ovog razmjera.

Sličan obrazac neizvršavanja sudskih odluka, ali u još čistijem obliku, pokazuje slučaj kompanije „Etmax“ u mjesnoj zajednici Podnovlje (Grad Doboj), gdje je zemljište Zemljoradničke zadruge, prema navodima njenih zastupnika, nezakonito prepisano na Grad Doboj i prodato investitoru radi izgradnje 104 solarne elektrane — namjerno usitnjene na toliki broj parcela kako bi svaka ostala ispod zakonskog praga za plaćanje koncesione naknade. Vrhovni sud RS je 2.4.2026. ukinuo odluku kojom je taj prenos zemljišta bio zasnovan, ali je investitor nastavio radove na terenu i nakon toga, dok su se Republički inspektorat, urbanističko-građevinska inspekcija Grada i policija međusobno proglašavali nenadležnim za obustavu, ostavljajući mještane da sami blokiraju gradilište.[21] Ovaj slučaj, zajedno sa Ravnom Kosom, pokazuje da problem nije ograničen na jedan sektor niti na jednu instituciju: čak i najviša sudska instanca entiteta može donijeti jasnu, pravosnažnu

[20] *„Doboj i dalje 'grad slučaj': Korupcija, sporni tenderi i geološka ispitivanja na teritoriji grada“, Fokus.ba, 20.9.2024, https://www.fokus.ba/vijesti/bih/doboj-i-dalje-grad-slucaj-korupcija-sporni-tenderi-i-geoloska-ispitivanja-na-teritoriji-grada/3339192/. Vidjeti i: G. Veselinović, „'Ozren nećete kopati': Mještani protiv otvaranja kamenoloma na planini kod Doboja“, Radio Slobodna Evropa, 18.7.2025, https://www.slobodnaevropa.org/a/ozren-rudarenje-kamenolom-tužbe-koncesija/33474961.html.*

[21] *„Protest u Doboju: građani traže poštivanje presude o državnom zemljištu na kojem se grade solarne elektrane“, Radio Slobodna Evropa, 13.5.2026, https://www.slobodnaevropa.org/a/doboj-protest-građani-drzavno-zemljiste-solarne-elektrane-presuda/33755900.html.*

odluku, a da ona ostane bez praktičnog dejstva jer nijedna izvršna institucija ne preuzima obavezu njenog sprovođenja.

Iako se ne radi o mineralnim sirovinama, slučaj solarne elektrane investitora „Etmaks" takođe je primjer zaobilaženja plaćanja koncesione naknade.

4 Uticaj na lokalne zajednice i životnu sredinu

Uticaj geoloških istraživanja na lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini je višestruk i složen. Pored negativnih ekoloških primjera koji su dokumentovani na više lokacija, geološka istraživanja sa sobom nose i socijalni aspekt u vidu razvoja lokalne zajednice. Naime, pošto su nosioci rješenja o detaljnim geološkim istraživanjima najčešće strane kompanije koje vlastitim sredstvima finansiraju sama istraživanja, dolazi se do logičnog zaključka da krajnje namjere investitora nisu isključivo istraživanja nego i ostvarenje povrata investicije kroz eksploataciju. Iskustvo sa Ozrena može da potkrijepi prethodnu tvrdnju. Nakon pet godina neuspješnih pokušaja da započne detaljna geološka istraživanja, kompanija Lykos Metals u izvještajima namijenjenim investitorima na australijskoj berzi ističe visokokvalitetnu sulfidnu mineralizaciju nikla i kobalta na projektu Sočkovac (do 6,6% nikla) — podatak koji je za investitore relevantan prije svega zbog izgleda za buduću eksploataciju, a ne zbog samog istraživanja[22], a u maju 2026. godine najavila je početak terenskih radova uprkos protivljenju mještana i tužbi koju je opština Petrovo podnijela protiv rješenja o odobrenju istraživanja[23]. Dakle, početak geoloških istraživanja mineralnih sirovina na određenom području predstavlja signal lokalnoj zajednici za oprez u razmatranjima ulaganja u gradnju stambenih objekata, kupovinu zemljišta i ulaganja uopšte ukoliko će doći do realizacije eksploatacije mineralnih sirovina.

Sama geološka istraživanja pogotovo teških, kancerogenih metala unose nemir i podjele u lokalnu zajednicu na čijoj teritoriji su planirana.

4.1 Učešće lokalne zajednice

Pravo lokalne zajednice da učestvuje u odlučivanju o geološkim istraživanjima na sopstvenoj teritoriji, formalno postojeće u ranijem zakonodavstvu, u Republici Srpskoj je u julu 2024. godine suštinski svedeno na simboličnu mjeru. Izmjenama i dopunama Zakona o geološkim

[22] *Lykos Metals Limited, Interim Financial Report for the half-year ended 31 December 2024, ASX, 14.3.2025, https://announcements.asx.com.au/asxpdf/20250314/pdf/06gmwg3573hy17.pdf.*

[23] *„Lykos najavio početak radova na Ozrenu: Opština Petrovo tužila Đokićevo Ministarstvo, Ozrenci poručuju: Dosta je bilo", Gerila.info, 14.5.2026, https://www.gerila.info/lykos-najavio-pocetak-radova-na-ozrenu-opstina-petrovo-tuzila-djokicevo-ministarstvo-ozrenci-porucuju-dosta-je-bilo/.*

istraživanjima ukinuta je obaveza pribavljanja saglasnosti jedinice lokalne samouprave za izdavanje odobrenja za istraživanje mineralnih sirovina — opštinama i gradovima ostavljeno je samo pravo na naknadno, neobavezujuće mišljenje o eventualnoj kasnijoj dodjeli koncesije, dok je za samo istraživanje predviđeno da ministarstvo od lokalne uprave zatraži tek informaciju o stanju prostorno-planske dokumentacije, u roku od sedam dana, bez mogućnosti da se time bilo šta spriječi. Ova promjena pomjera trenutak stvarnog uticaja zajednice iz rane faze, u kojoj se odlučuje o lokaciji i obimu zahvata, u kasniju fazu dodjele koncesije, kada je aktivnost, kako pokazuju dokumentovani slučajevi, često već faktički u toku.

Centar za životnu sredinu je, uz podršku opštine Lopare i drugih organizacija civilnog društva, u julu 2024. godine podnio inicijativu za ocjenu ustavnosti ovih izmjena pred Ustavnim sudom Republike Srpske[24], ukazujući na tri sporna elementa: isključenje lokalne zajednice iz odlučivanja, ukidanje obaveze prethodne procjene uticaja na životnu sredinu, i izostanak jasno utvrđenih ukupnih dozvoljenih količina sirovine za metalične rude. Ustavni sud RS je u februaru 2025. godine odbio da uđe u meritum inicijative, ocijenivši da je riječ o pitanju iz domena „cjelishodne procjene zakonodavca“ u okviru ustavnog načela tržišne privrede. Sud pritom nije razmatrao usklađenost izmjena sa Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi, čiji član 4. stav 6. propisuje obavezu blagovremenog konsultovanja lokalnih vlasti o pitanjima koja ih direktno tiču[25], niti sa Arhuškom konvencijom, koja u članu 8(a) predviđa pravo javnosti na učešće u pripremi izvršnih propisa sa uticajem na životnu sredinu — iako je inicijativa na oba ova instrumenta izričito ukazivala. Ovakav ishod znatno je sužio domet ustavno-sudske kontrole kao mehanizma zaštite lokalne zajednice u ovoj oblasti, i praktično potvrdio da je zakonodavac, formulišući izmjene, imao slobodu da lokalnu samoupravu isključi iz odlučivanja, a da to isključenje ne bude podvrgnuto suštinskoj sudskoj provjeri usklađenosti sa međunarodnim standardima kojima je Bosna i Hercegovina pristupila.

Situacija u ostatku zemlje nije suštinski bolja, iako je pravni okvir drugačije postavljen. U Federaciji BiH, Zakon o geološkim istraživanjima ne predviđa saglasnost općine kao uslov za izdavanje odobrenja: uz zahtjev se prilažu urbanistička saglasnost nadležnog ministarstva za prostorno uređenje i saglasnost vlasnika zemljišta, dok jedinica lokalne samouprave na čijoj se teritoriji nalazi istražni prostor ima status stranke u postupku, a poziv na usmenu

[24] *„Ekolozi traže ocjenu ustavnosti izmjena Zakona o geološkim istraživanjima RS“, Radio Slobodna Evropa, https://www.slobodnaevropa.org/a/bosna-hercegovina-republika-srpska-zakon-geoloska-istrazivanja/33067530.html (inicijativa podnesena 26.7.2024).*

[25] *Evropska povelja o lokalnoj samoupravi (Strazbur, 1985), čl. 4. st. 6; Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravdi u pitanjima životne sredine (Aarhus, 1998), čl. 8.*

raspravu objavljuje se i na oglasnoj tabli općine.[26] Kantonalni zakoni, poput zakona Kantona Sarajevo, preuzimaju isti model — urbanistička saglasnost i saglasnost vlasnika zemljišta, bez saglasnosti općine i bez zakonske obaveze prethodne procjene uticaja na okoliš za samo istraživanje, uz količinu sirovine koja se smije izvaditi utvrđenu isključivo pojedinačnim odobrenjem.[27] Problem u Federaciji BiH, dakle, nije formalno isključenje općine iz postupka, nego to što status stranke u postupku ne daje pravo da se istraživanje spriječi, što obavještenje na oglasnoj tabli rijetko dopire do samih mještana, i što se ključna odluka — urbanistička saglasnost — donosi na kantonalnom ili federalnom nivou. Tamo gdje opština ima odlučujuću riječ, kao kod saglasnosti za dodjelu koncesije, ta saglasnost može biti data bez šire javne rasprave, kako pokazuje saglasnost Opštinskog vijeća Vareš za istraživanje i eksploataciju rude hroma na području Duboštica–Tribija, opisana u poglavlju o ekološkim posljedicama.

U Brčko distriktu, koji je istovremeno i jedinica lokalne samouprave, istraživanje mineralnih sirovina moguće je samo kroz koncesioni postupak u kojem odluku o politici dodjele koncesija donosi Skupština Distrikta, uz javni poziv u trajanju od najmanje 60 dana. Učešće građana se ovdje, dakle, ostvaruje prije svega posredno, kroz izabrane predstavnike u Skupštini i kroz javni poziv, a ne kroz neposredno konsultovanje mjesnih zajednica na čijem bi se području istraživanje odvijalo. I pored toga, ovaj model lokalnoj zajednici ostavlja znatno više prostora nego entitetski režimi, jer se odluka o tome da li će se istraživanje uopšte dozvoliti donosi u predstavničkom tijelu, javno i prije izdavanja bilo kakvog odobrenja.

Planina Ozren pokazuje kako se ovaj oslabljeni pravni okvir sudara sa jasno izraženim, ali pravno nedovoljno zaštićenim stavom lokalne vlasti. Skupština grada Doboja je 30.4.2025. godine donijela posebnu odluku o zaštiti planine Ozren[28], u vrijeme kada je bio u toku i postupak njenog proglašenja zaštićenim područjem prirode (nacionalni park prema Prostornom planu Republike Srpske) — odluku koju je ministarstvo, kako je opisano u prethodnom poglavlju, u potpunosti zaobišlo raspisivanjem javnog poziva za koncesionara na Ravnoj Kosi svega mjesec dana kasnije. Ovaj slijed događaja ilustruje da čak ni formalna, izričita odluka predstavničkog tijela lokalne samouprave o zaštiti planine od rudarskih zahvata teškim metalima i drugim mineralnim sirovinama ne predstavlja pravnu prepreku

[26] *Zakon o geološkim istraživanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH", broj 9/10), čl. 27. st. 3. i čl. 28.*

[27] *Zakon o geološkim istraživanjima Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 41/12), čl. 27. st. 3. i čl. 30.*

[28] *Odluka o proglašenju planine Ozren zaštićenim područjem sa održivim korišćenjem prirodnih resursa („Službeni glasnik Grada Doboj", br. 4/25)*

entitetskom organu, koji zadržava punu diskreciju da takvu odluku jednostavno ne uzme u obzir prilikom nastavka postupka.

Kada su redovni institucionalni kanali — skupštinske odluke, javne tribine, pokazali ograničen praktičan učinak, dio lokalne zajednice na Ozrenu pribjegao je direktnijem obliku izjašnjavanja. U mjesnoj zajednici Sočkovac održan je 17.5.2026. godine lokalni referendum, na kojem se oko 98% učesnika izjasnilo protiv daljih geoloških istraživanja i eksploatacije na ovom području[29]. Nadležna Uprava policije zabranila je javni skup najavljen za 19.5.2026. godine u Banjaluci[30], kojim je trebalo da se ovaj stav zajednice prenese i van same lokalne sredine, a predstavnici lokalnog udruženja građana „Ozrenski studenac" iz Sočkovca održali su konferenciju za novinare istog dana u Banja Luci povodom ovih dešavanja[31]. Bez obzira na to što lokalni referendum, prema važećem pravnom okviru, nema obavezujuće dejstvo na odluke entitetskih organa o istraživanju i koncesijama, njegov rezultat i naknadna zabrana javnog okupljanja pokazuju istu dinamiku koja se ponavlja kroz cijelu ovu analizu: kada zakonom predviđeni kanali učešća budu suženi ili zaobiđeni, zajednica pribjegava vanrednim oblicima izjašnjavanja, koji zauzvrat nailaze na ograničavanje od strane istih vlasti čije se odluke pokušavaju osporiti — čime se krug isključenosti lokalne zajednice iz odlučivanja o sopstvenoj teritoriji zatvara na svim nivoima: zakonodavnom, ustavno-sudskom i, konačno, na nivou direktnog građanskog izjašnjavanja.

4.2 Ekološke posljedice

Faza "geoloških istraživanja" sistemski izmiče procjeni uticaja na životnu sredinu — u Republici Srpskoj zakonski, kroz izuzeće mineralnih sirovina od obaveze pribavljanja prethodnog mišljenja o potrebi procjene uticaja, a u Federaciji BiH kroz nedosljednu kantonalnu praksu. Posljedica je da se aktivnosti koje fizički odgovaraju eksploataciji — bušenje, sječa, probijanje puteva, odlaganje jalovine — često odvijaju prije nego što je ijedan nadležni organ ocijenio njihovu prihvatljivost sa stanovišta zaštite životne sredine. Tri niže opisana slučaja, iz tri različita dijela regiona i tri različite vrste sirovine, pokazuju da su ove posljedice dokumentovane, mjerljive i, u jednom slučaju, naučno kvantifikovane.

Na području opštine Lopare, u mjesnim zajednicama Lipovice i Gornje Nedeljice na planini Majevici, geološka istraživanja litijuma, bora, natrijuma, stroncijuma i kalijuma vrše se u

[29] *"Na referendumu je 98 posto građana Ozrena glasalo protiv geološkog istraživanja ruda na Ozrenu", Nezavisni analitički portal (nap.ba), 18.5.2026, https://nap.ba/en/post/na-referendumu-je-98-posto-graana-ozrena-glasalo-protiv-geoloskog-istrazivanja-ruda-na-ozrenu-sutra-protesit-ispred-nsrs.*

[30] *rtvbn.com/4091743/policija-zabranila-skup-ozrenaca-ispred-ns-rs*

[31] *https://euronews.ba/bosna-i-hercegovina/drustvo/58251/zabranjen-im-protest-u-banjaluci-mjestani-ozrena-glasno-protiv-geoloskih-istrazivanja*

talasima još od 1998. godine. Domaćinstvo Jovana Krsmanovića ostalo je bez pitke vode nakon početka bušenja, kako su prenijeli mediji.[32] Posebno indikativna posljedica jeste stvaranje sumpornih jezera na mjestima gdje voda ranije nikada nije izvirala — pojava koja ukazuje na poremećaj hidrogeoloških i hemijskih uslova u podzemlju, vjerovatno usljed nepravilno zatvorenih istražnih bušotina koje dolaze u kontakt sa slojevima bogatim sumporom, i koja gubitak vode pretvara u trajno, hemijski izmijenjeno stanje terena, a ne samo u privremeni nestanak izvora. Narodna skupština RS nije usvojila ni Prijedlog deklaracije o protivljenju otvaranju rudnika litijuma na teritoriji opštine Lopare, podržan peticijom sa 3.711 potpisa (maj 2024. godine)[33], ni građansku inicijativu za moratorijum na geološka istraživanja i eksploataciju mineralnih sirovina na Majevici, koju je potpisalo više od 6.000 građana Lopara, Bijeljine, Ugljevika i Zvornika (jul 2025. godine).[34]

Slučaj doline Jadra kod Loznice, iako se nalazi van Bosne i Hercegovine, zaslužuje mjesto u ovoj analizi kao najpreciziniji, naučno kvantifikovan primjer istog regionalnog obrasca zagađenja tokom same istražne faze. Geološka istraživanja litijuma i bora koja je u ovoj dolini sprovela kompanija Rio Tinto rezultirala su bušenjem zemljišta na čak 526 mjesta, pri čemu su pojedine bušotine dubine između 500 i 700 metara, a laboratorijski izvještaji pokazuju da je procurela voda iz njih sadržavala povišene koncentracije bora, natrijuma i drugih hemijskih elemenata opasnih po zdravlje. Naučno istraživanje „Uticaj istražne faze u zoni nalazišta jadarita na promjenu sadržaja arsena, bora i litijuma u reci Jadar“, predstavljeno u Srpskoj akademiji nauka i umjetnosti, pokazalo je da je čak 20 kilometara nizvodno od same rudne zone koncentracija bora povećana 17 puta, arsena 9 puta, a litijuma 3 puta u odnosu na referentne vrijednosti[35] — a ova tri elementa zajedno predstavljaju, prema riječima istraživačice Dragane Đorđević, "otisak prsta" same rudne zone, dakle nedvosmislen dokaz da zagađenje potiče upravo od istražnih aktivnosti, a ne od prirodnih izvora. Posebno je

[32] *J. N. Todorović, „Istražujemo: Litijum se probno kopao i u BiH, mještani poručuju – 'Trava ne raste, drveće se sasušilo'“, Oslobođenje, 22.8.2024, https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/istrazujemo-litijum-se-probno-kopao-i-u-bih-mjestani-porucuju-trava-ne-raste-drvece-se-sasusilo-978337/.*

[33] *https://www.danas.rs/svet/narodnoj-skupstini-bh-entiteta-rs-predata-peticija-protiv-iskopavanja-litijuma-na-majevici/*

[34] *„Skupštini RS predana peticija građana koji traže zaštitu Majevice od rudnika litijuma“, Radio Slobodna Evropa, 20.1.2025, https://www.slobodnaevropa.org/a/majevica-peticija-skupstina-rs-litijum/33282040.html; „Poslanici RS nisu podržali moratorijum na rudnik litijuma na Majevici, ali borba se nastavlja“, Balkan Green Energy News, 11.7.2025, https://balkangreenenergynews.com/rs/poslanici-rs-nisu-podrzali-moratorijum-na-rudnik-litijuma-na-majevici-ali-borba-se-nastavlja/.*

[35] *"Istražne bušotine Rio Tinta zatrovale Jadar borom, arsenom i litijumom", Balkan Green Energy News, 8.3.2022 (ažurirano 17.6.2024), https://balkangreenenergynews.com/rs/dragana-djordjevic-istrazne-busotine-rio-tinta-zatrovale-jadar-borom-arsenom-i-litijumom/; istraživanje su sprovele D. Đorđević, S. Sakan i J. Tadić (Institut za hemiju, tehnologiju i metalurgiju, Beograd).*

zabrinjavajuće što su ovi nalazi zabilježeni u fazi kada, prema zvaničnom stanovištu, uticaja na životnu sredinu ne bi trebalo ni da bude, jer je projekat eksploatacije zaustavljen — mjerenja, dakle, pokazuju posljedice koje potiču isključivo od ranije sprovedenog istraživanja. Ovaj nalaz je od direktne vrijednosti za razumijevanje slučaja Lopara: naučno potvrđena vrsta zagađenja u dolini Jadra (bor, arsen, litijum) gotovo se u potpunosti poklapa sa onim što mještani Lopara opisuju kao neposredno iskustvo.

Treći slučaj, na području Duboštica–Tribija u opštini Vareš, pokazuje tešku devastaciju šume tokom geoloških istraživanja. Opštinsko vijeće Vareš dalo je saglasnost za dodjelu koncesije na istraživanje i eksploataciju rude hroma na ovom području privrednom društvu „Seven Plus“ d.o.o. Sarajevo, čiji je osnivač Miloš Bošnjaković, ranije jedan od osnivača kompanije Adriatic Metals. Profesor Dalibor Ballian sa Šumarskog fakulteta u Sarajevu upozorava da se planirani rudnik nalazi u srcu jedne od najvrjednijih šumskih cjelina u Bosni i Hercegovini — do područja Tribija–Duboštica dolazi se dolinom rijeke Krivaje, kroz najproduktivnije i najkvalitetnije šume u zemlji, uz koje se nalazi i prašuma na samom obodu geoloških istraživanja. Ballian direktno pobija ranije izjave federalnog premijera Nermina Nikšića da se radi o "šikari", ističući da je riječ o najproizvodnijoj, najkvalitetnijoj šumi u zemlji.[36] Sječa stabala radi probijanja pristupnih puteva za istražnu opremu već je u toku, formalno sprovedena u skladu sa projektima JP ŠPD ZDK — što znači da državno šumsko preduzeće samo izvodi sječu neophodnu za pristup lokaciji istraživanja privatnog investitora, čime se institucionalni aparat direktno stavlja u funkciju omogućavanja zahvata čije posljedice snosi javno dobro.[37]

Sva tri slučaja, uprkos različitim sirovinama i različitom obliku zahvata, dijele isti obrazac: nesrazmjeru između formalne kategorije „istraživanje“ i stvarnog, fizičkog uticaja na životnu sredinu, koji se manifestuje prije nego što je ijedan nadležni organ ocijenio njegovu prihvatljivost, i koji, kao u Loparama i dolini Jadra, ili u obliku posječene stoljetne šume kao u Dubošticu, ostaje trajan i nepovratan bez obzira na to hoće li istraživanje ikada prerasti u formalnu eksploataciju.

5 Preporuke za izmjene i dopune zakona

Preporuke su, u skladu sa nalazima analize, grupisane prema propisima na koje se odnose: najprije Zakon o geološkim istraživanjima i Zakon o koncesijama Republike Srpske, gdje su

[36] *D. Rakita, "Eko-bomba u regiji Vareša: Rudnik hroma prijeti srcu Bosne", Valter portal, 24.9.2025, https://valterportal.ba/eko-bomba-u-regiji-varesa-rudnik-hroma-prijeti-srcu-bosne-video-prica/.*

[37] *Ibid. – odgovor Općine Vareš, prema kojem pripremne aktivnosti „obuhvataju uklanjanje vegetacije i izgradnju pristupnih puteva“, a sječa stabala "vrši se u skladu sa projektima JP ŠPD ZDK".*

problemi najbolje dokumentovani, zatim federalni i kantonalni propisi u Federaciji BiH i propisi Brčko distrikta, te na kraju preporuke koje se odnose na sve nivoe vlasti, uključujući i državni nivo.

5.1 Zakon o geološkim istraživanjima Republike Srpske

Analiza sprovedena u prethodnim poglavljima ukazuje da reforma ovog sistema mora poći od uvođenja jasnog, operativnog praga između faze istraživanja i faze eksploatacije. Zakonom, a ne podzakonskim aktom, trebalo bi propisati jedinstvenu, ukupnu gornju granicu količine sirovine koja se može izuzeti tokom cijelog perioda važenja odobrenja za istraživanje, bez obzira na broj "tehnoloških tipova" rude na istom ležištu, čime bi se otklonila nejasnoća koju sada dozvoljava formulacija RS zakona.

Posebnu pažnju zaslužuje izuzetak iz člana 40. stav 3-4, koji Vladi RS omogućava odobravanje vađenja nafte, gasa i metaličnih sirovina bez propisane gornje granice količine — ovaj mehanizam bi trebalo ili ukinuti ili vezati za jasan količinski plafon uporediv sa onim koji važi za ostale sirovine. Jednako je važno uvesti vremensko ograničenje ukupnog trajanja faze istraživanja na jednoj lokaciji, uključujući produženja i ponovljena odobrenja istom ili povezanom licu, nakon kojeg bi se aktivnost automatski, po sili zakona, smatrala eksploatacijom koja zahtijeva koncesiju, kao i propisati da se ponovljeno odobrenje istraživanja na istoj ili susjednoj lokaciji istom investitoru u roku od, primjera radi, pet godina od prethodnog odobrenja, ne može izdati administrativnim putem, nego zahtijeva isti postupak kao dodjela koncesije.

Usko povezano s ovim, naknadu za istraživanje trebalo bi vezati, barem djelimično, za procijenjenu tržišnu vrijednost dozvoljene količine sirovine koja se izuzima, a ne isključivo za vrijednost projektovanih istražnih radova kao što je to danas slučaj u RS, čime bi se otklonio ekonomski podsticaj da investitor izuzimanje sirovine tokom „istraživanja“ tretira kao jeftiniju alternativu koncesiji. Naknadu plaćenu tokom istraživanja trebalo bi uračunati u naknadu za eksploataciju ukoliko investitor kasnije dobije koncesiju na istom ležištu, čime se izbjegava dvostruko administrativno opterećenje uz zadržavanje fiskalne discipline.

Paralelno s tim, potrebno je ukinuti izuzeće od obaveze procjene uticaja na životnu sredinu za istraživanja koja uključuju izuzimanje sirovine iznad jasno definisanog obima, vraćajući barem obavezu prethodne provjere potrebe za takvom procjenom, koju je RS zakon ukinuo izmjenama iz jula 2024. za mineralne sirovine, i uvesti obavezu kumulativne procjene uticaja kada se novi zahtjev za istraživanje odnosi na područje koje je već opterećeno postojećim kopovima ili odobrenjima, kao što je slučaj na Ozrenu i u Duboštici.

Kada je riječ o ulozi lokalne zajednice, reforma bi trebalo da vrati u RS zakon obavezu prethodne saglasnosti, ne samo mišljenja, jedinice lokalne samouprave za izdavanje odobrenja za istraživanje, usklađeno sa članom 4. stav 6. Evropske povelje o lokalnoj samoupravi i standardima Arhuške konvencije. Jednako važno, potrebno je propisati da odluka predstavničkog tijela lokalne samouprave o uskraćivanju saglasnosti ne može biti zaobiđena ili poništena naknadnim postupkom pred istim ili višim organom izvršne vlasti bez izričitog zakonskog osnova i obrazloženja zašto se odstupa od volje lokalne zajednice, kako bi se spriječio obrazac zabilježen u slučaju Ravna Kosa/Rječica, gdje je gradska skupština u roku od sedam sedmica promijenila svoj stav, i gdje je odluka o zaštiti planine Ozren jednostavno zaobiđena raspisivanjem javnog poziva. Zakon bi, uz to, trebalo da predvidi obavezu blagovremenog i javnog obavještavanja lokalne zajednice o podnesenom zahtjevu za istraživanje prije donošenja odobrenja, kako zajednica ne bi, kao u dosad opisanim slučajevima, o odobrenju saznavala tek naknadno ili posredno.

5.2 Zakon o koncesijama Republike Srpske

Poseban problem koji zahtijeva izričitu zakonsku intervenciju jeste mogućnost da subjekt protiv kojeg je u toku krivična istraga za nezakonitu eksploataciju mineralnih sirovina istovremeno učestvuje, pa i uspije, u postupku dodjele koncesije na istom lokalitetu. Zakonom bi trebalo propisati da postojanje krivične istrage ili optužnice protiv podnosioca zahtjeva, ili odgovornog lica u tom pravnom licu, za krivično djelo vezano za nezakonitu eksploataciju mineralnih sirovina predstavlja obavezan razlog za odbijanje ili barem privremeno obustavljanje postupka dodjele koncesije na istom ili povezanom lokalitetu, do pravosnažnog okončanja krivičnog postupka — čime bi se spriječio obrazac zabilježen u slučaju Rječica, gdje je koncesija dodijeljena svega nekoliko mjeseci nakon što je vještačenjem utvrđeno da je isti investitor godinama vršio nezakonitu eksploataciju na istom ležištu.

Diskrecija u određivanju konkretne stope koncesione naknade predstavlja dodatan izvor rizika koji bi trebalo ograničiti. Umjesto isključivo pravilnika koji ministar može izmijeniti bez šireg nadzora, određivanje tačne stope naknade unutar zakonom propisanog raspona trebalo bi prenijeti u nadležnost tijela sa širim sastavom i obaveznim javnim konsultacijama, uz izričitu zabranu retroaktivnog dejstva takvih izmjena na već postojeće koncesionare, čime bi se onemogućilo vremensko usklađivanje izmjena podzakonskog akta sa interesima konkretnog subjekta. Slično tome, zakonski pojam „neodvojive cjeline“ ležišta, koji dozvoljava proširenje koncesionog polja putem aneksa bez novog javnog poziva, trebalo bi precizirati restriktivnim, provjerljivim kriterijumima, uz obaveznu novu procjenu uticaja na životnu sredinu za svaki aneks kojim se povećava obim eksploatacije ili instalirani kapacitet.

5.3 Zakon o geološkim istraživanjima FBiH, kantonalni zakoni i Zakon o koncesijama FBiH

U Federaciji BiH, Zakon o geološkim istraživanjima trebalo bi izmijeniti tako da se u član 30. uvede zakonski maksimum količine mineralne sirovine koja se smije izvaditi radi ispitivanja kvaliteta, umjesto da tu granicu, od slučaja do slučaja, određuje isključivo rješenje nadležnog ministarstva, te da se, po uzoru na hrvatski Zakon o rudarstvu, izričito zabrani prodaja ili drugo komercijalno raspolaganje tako izvađenom sirovinom. Uz urbanističku saglasnost i saglasnost vlasnika zemljišta, zakon bi kao uslov za izdavanje odobrenja trebalo da propiše i prethodnu saglasnost općinskog vijeća, obavezu javnog obavještavanja mjesne zajednice o podnesenom zahtjevu, kao i obavezu prethodne provjere potrebe za procjenom uticaja na okoliš za svako istraživanje koje uključuje bušenje, sječu šume ili izgradnju pristupnih puteva. Novčane kazne propisane federalnim zakonom, koje za investitora iznose najviše 15.000 KM, trebalo bi povećati i vezati za vrijednost protivpravno izvađene sirovine, kako bi imale stvarno odvraćajuće dejstvo.[38]

Kantoni koji imaju vlastite zakone o geološkim istraživanjima trebalo bi da ih usklade sa navedenim izmjenama federalnog zakona, pri čemu bi Kanton 10, čiji je zakon stariji od federalnog, trebalo da donese novi zakon, a Bosansko-podrinjski i Srednjobosanski kanton, za koje poseban zakon nije pronađen, da ih, u skladu sa obavezom iz člana 83. federalnog zakona, donesu sa istim minimalnim standardima. Zakon o koncesijama FBiH trebalo bi dopuniti tako da mogućnost dodjele koncesije za samo istraživanje mineralnih sirovina, koju zakon formalno već poznaje, postane pravilo za svako istraživanje koje uključuje izuzimanje sirovine iznad zakonskog praga, a ne izuzetak koji se u praksi gotovo ne koristi.

5.4 Zakon o koncesijama Brčko distrikta BiH

Brčko distrikt ne bi trebalo da uvodi poseban, administrativni režim geoloških istraživanja po uzoru na entitete, jer upravo odsustvo takvog režima predstavlja najveću prednost njegovog modela. Zakon o koncesijama Brčko distrikta trebalo bi, međutim, dopuniti odredbama koje izričito ograničavaju količinu sirovine koja se smije izvaditi u fazi istraživanja u okviru koncesije i zabranjuju njenu prodaju, obavezom javne rasprave u mjesnim zajednicama na čijem se području istraživanje planira, prije nego što Skupština Distrikta donese odluku o politici dodjele koncesije, te obavezom objave svih zaključenih ugovora o koncesiji u javnom elektronskom registru.

[38] *Zakon o geološkim istraživanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH", broj 9/10), čl. 76.*

5.5 Preporuke za sve nivoe vlasti i državni nivo

Transparentnost i nadzor zahtijevaju uspostavljanje jedinstvenog, redovno ažuriranog, elektronskog registra svih odobrenja za geološka istraživanja, ne samo koncesija, na nivou svakog entiteta, sa javno dostupnim podacima o nosiocu prava, lokaciji, dozvoljenoj količini sirovine, roku važenja i eventualnim produženjima, pretraživog po lokaciji, kako bi lokalna zajednica mogla samostalno provjeriti sva aktivna i ranija odobrenja na svojoj teritoriji. Nezavisnost i efikasnost inspekcijskog nadzora bi, uz to, bilo potrebno ojačati razdvajanjem funkcije izdavanja odobrenja za istraživanje i eksploataciju od funkcije nadzora nad istim, izmještanjem inspekcije izvan organizacione strukture ministarstva koje odlučuje o odobrenjima, kao i propisivanjem obaveze automatske obustave aktivnosti na terenu odmah po pravosnažnom poništenju odobrenja ili koncesije od strane suda, bez potrebe za posebnim naknadnim nalogom inspekcije — čime bi se spriječio obrazac zabilježen kod kompanije Etmax u Podnovlju, gdje su radovi nastavljeni uprkos pravosnažnim sudskim odlukama.

S obzirom na presedan Ustavnog suda BiH iz 2024. godine u predmetu Jahorina/Adriatic Metals, zakonodavstvo bi trebalo da uvede i obavezu prethodne provjere da li zemljište ili resurs koji je predmet istraživanja ili koncesije potpada pod kategoriju državne imovine čije je raspolaganje pod moratorijumom prema Zakonu o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom BiH, prije izdavanja bilo kakvog odobrenja. Na širem, državnom planu, vrijedilo bi razmotriti donošenje okvirnog sporazuma ili preporuke kojom bi se entiteti i kantoni obavezali na usklađivanje minimalnih standarda — posebno u pogledu praga istraživanje/eksploatacija, obaveze procjene uticaja i uloge lokalne zajednice — kako bi se spriječilo da investitori biraju jurisdikciju sa najslabijim standardima, te obavezati kantone koji to još nisu učinili u Federaciji BiH da, u skladu sa već postojećom obavezom iz člana 83. federalnog zakona, konačno donesu vlastite zakone o geološkim istraživanjima, uz jasan rok i sankcije za neusklađivanje.

Na kraju, usklađenost sa međunarodnim standardima trebalo bi ugraditi kao eksplicitan zakonski cilj, a ne samo kao deklarativnu formulaciju u obrazloženju: unošenjem odredbe kojom se izričito predviđa usklađenost postupka odobravanja istraživanja i dodjele koncesija sa Arhuškom konvencijom i Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi u sam tekst zakona, otvorila bi se mogućnost pozivanja na tu odredbu pred domaćim sudovima kao dio unutrašnjeg prava, umjesto da ostane spoljni, teže izvršiv međunarodni standard na koji se Ustavni sud RS, kako je pokazano u prethodnom poglavlju, do sada nije osjećao obaveznim da odgovori.

6 Zaključak

Analiza sprovedena u ovom dokumentu pokazuje da razlika u strogosti dva paralelna pravna režima — zakona o geološkim istraživanjima i zakona o koncesijama — nije puka zakonodavno-tehnička nedosljednost, nego sistemski iskorišćavan mehanizam koji investitorima omogućava da fizički eksploatišu i prodaju mineralne sirovine, nanoseći nekažnjeno štetu po prirodu i životnu sredinu, izbjegavajući pritom konkurentan postupak dodjele koncesije, plaćanje odgovarajuće naknade i procjenu uticaja na životnu sredinu koja bi bila obavezna da je riječ o formalnoj eksploataciji. Ovaj mehanizam nije ograničen na jedan entitet, jednu sirovinu ili jedan lokalitet: dokumentovan je na kamenolomu u Rječici, na bušotinama za litijum u Loparama i u dolini Jadra, i na sječi šume radi istraživanja hroma u Duboštici, a Brčko distrikt, koji takvu odvojenu, jeftiniju kategoriju istraživanja pravno i ne poznaje, poslužio je kao koristan kontra-primjer koji potvrđuje uzročnu vezu između postojanja te kategorije i same mogućnosti zloupotrebe.

Mehanizam nije hipotetički. Slučaj Ravna Kosa/Rječica, potkrijepljen potvrđenom optužnicom i forenzičkim vještačenjem, pokazuje da je jedno privredno društvo, pod formalnim okvirom odobrenja za istraživanje u količini od 200 m³, stvarno eksploatisalo preko 40.000 m³ kamena, ostvarujući protivpravnu korist od preko 400.000 KM — a da je pritom, nakon što je krivična istraga o ovom djelu već bila u toku, isto ministarstvo koje je odobrilo „istraživanje“ tom istom privrednom društvu dodijelilo i formalnu koncesiju za eksploataciju na istom lokalitetu. Slučajevi Lopara, doline Jadra i Duboštice pokazuju da posljedice ovog mehanizma nisu ograničene na fiskalnu štetu, nego uključuju trajno, teško reverzibilno uništavanje vode, tla, vazduha i šume, koje pogađa zajednice koje o tim odlukama nisu bile ni konsultovane, a nakon jula 2024. godine u Republici Srpskoj to formalno ni ne moraju biti.

Institucionalni odgovor na ovaj obrazac je, kroz sve analizirane slučajeve, dosljedno nedovoljan. Inspekcijski nadzor reaguje sa značajnim zakašnjenjem ili uopšte ne reaguje, uprkos ponovljenim prijavama građana. Sudske i ustavno-sudske odluke, čak i kada pravosnažno utvrde nezakonitost — kao kod kompanije Etmax u Podnovlju — ne zaustavljaju automatski aktivnost na terenu, jer izvršne institucije nemaju obavezu, niti, kako pokazuje slučaj Podnovlja, spremnost da preuzmu odgovornost za sprovođenje tih odluka, umjesto da se međusobno proglašavaju nenadležnim. Ustavni sud Republike Srpske je odbio da uđe u meritum pitanja usklađenosti izmjena Zakona o geološkim istraživanjima sa međunarodnim standardima zaštite lokalne samouprave i životne sredine, dok Komisija za

koncesije BiH na državnom nivou u devetnaest godina postojanja nije odobrila nijedan ugovor o koncesiji[39].

Lokalna zajednica je kroz sve ove slučajeve prepuštena sama sebi. Ukidanje obaveze saglasnosti lokalne samouprave za geološka istraživanja u Republici Srpskoj, uz nedosljednu i neujednačenu praksu u Federaciji BiH, znači da građani nemaju efektivan zakonski instrument da spriječe aktivnost na sopstvenoj teritoriji prije nego što je ona već faktički započeta. Ozren, gdje su se u posljednje tri godine ukrstili gotovo svi obrasci opisani u ovoj analizi — sumnja u sukob interesa pri izdavanju odobrenja, eksploatacija koja je pravosuđe naknadno kvalifikovalo kao krivično djelo, sistematsko ignorisanje odluka lokalne skupštine o zaštiti planine, i konačno referendum u Sočkovcu u kojem se gotovo cjelokupna zajednica izjasnila protiv daljih istraživanja — pokazuje kuda taj put vodi kada iscrpi redovne institucionalne kanale: zajednice pribjegavaju vanrednim oblicima izjašnjavanja, koji su, kako pokazuje zabranjeni skup u Banjaluci, sami po sebi izloženi riziku ograničavanja od strane istih vlasti čije se odluke osporavaju.

Reforma ovog sistema zahtijeva prije svega uspostavljanje jasnog, operativnog i teško zaobilaznog praga između faze istraživanja i faze eksploatacije — bilo količinskog, vremenskog ili kombinovanog — koji bi automatski aktivirao obaveze karakteristične za koncesioni režim čim se taj prag pređe, umjesto da se prekoračenje utvrđuje tek naknadno, kroz krivični postupak, godinama nakon što je šteta već nastala. Jednako je važno vraćanje stvarne, obavezujuće uloge lokalne zajednice u odlučivanju već u fazi istraživanja, usklađeno sa standardima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi i Arhuške konvencije, kao i uspostavljanje mehanizma koji bi obavezao izvršne institucije na automatsko sprovođenje sudskih odluka bez mogućnosti međusobnog prebacivanja nadležnosti. Bez ovih izmjena, slučajevi opisani u ovoj analizi — Rječica, Lopare, Podnovlje, Duboštica i Ozren u cjelini — neće ostati izolovani presedani, nego će nastaviti da se ponavljaju kao redovan, predvidiv obrazac postupanja sa prirodnim bogatstvima Bosne i Hercegovine.

[39] *A. Martinović, Sistem koncesija u Bosni i Hercegovini: pravni i institucionalni okvir, Transparency International BiH, Banja Luka, 2024, https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/06/25062024-Sistem-koncesija-u-Bosni-i-Hercegovini-Pravni-i-institucionalni-okvir.pdf. Vidjeti i: D. Šakanović, "Zašto Komisija za koncesije BiH nikada nije dodijelila nijednu koncesiju?", Istinomjer, 22.4.2025, https://istinomjer.ba/zasto-komisija-za-koncesije-bih-nikada-nije-dodijelila-nijednu-koncesiju/.*

Reference

Propisi – Bosna i Hercegovina

1. Zakon o geološkim istraživanjima („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 12/01), https://www.vladahbz.com/ministarstvo-gospodarstva/propisi-ministarstva/.
2. Zakon o geološkim istraživanjima („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/22 i 63/24).
3. Zakon o geološkim istraživanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 9/10).
4. Zakon o geološkim istraživanjima Hercegovačko-neretvanskog kantona („Službene novine HNK“, br. 7/11, 1/13, 1/14, 6/16 i 8/19).
5. Zakon o geološkim istraživanjima Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 41/12).
6. Zakon o geološkim istraživanjima Tuzlanskog kantona („Službene novine TK“, br. 14/11).
7. Zakon o geološkim istraživanjima Unsko-sanskog kantona („Službeni glasnik USK“, br. 19/11 i 23/11).
8. Zakon o geološkim istraživanjima Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine ZDK“, br. 8/12).
9. Zakon o geološkim istraživanjima Županije Posavske („Narodne novine Županije Posavske“, broj 6/14).
10. Zakon o geološkim istraživanjima Županije Zapadnohercegovačke („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj 2/99 i 7/14), https://uip-zzh.com/zakoni?id=3.
11. Zakon o koncesijama („Službene novine Federacije BiH“, br. 40/02 i 61/06).
12. Zakon o privremenoj zabrani raspolaganja državnom imovinom Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 18/05 sa kasnijim izmjenama).
13. Odluka o proglašenju planine Ozren zaštićenim područjem sa održivim korišćenjem prirodnih resursa („Službeni glasnik Grada Doboj“, br. 4/25).

Propisi – Hrvatska i Srbija

14. Zakon o rudarstvu („Narodne novine“, br. 56/13, 14/14, 52/18, 115/18, 98/19 i 83/23) – Republika Hrvatska.
15. Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima („Službeni glasnik RS“, br. 88/11) – Republika Srbija, raniji zakon.

16. Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima („Službeni glasnik RS“, br. 101/15, 95/18 i 40/21) – Republika Srbija.

Propisi EU i međunarodni ugovori

17. Direktiva 2006/21/EZ o upravljanju otpadom iz industrije vađenja mineralnih sirovina.
18. Direktiva 2011/92/EU o procjeni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu, izmijenjena Direktivom 2014/52/EU.
19. Evropska povelja o lokalnoj samoupravi, Strazbur, 1985.
20. Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravdi u pitanjima životne sredine, Aarhus, 1998.
21. Uredba (EU) 2024/1252 o uspostavljanju okvira za osiguravanje sigurne i održive opskrbe kritičnim sirovinama.

Službeni dokumenti i registri

22. Komisija za koncesije RS, Koncesija za eksploataciju tehničkog građevinskog kamena – serpentinisanog peridotita na ležištu „Ravna Kosa“ u Riječici, grad Doboj, koncesioni list 00558, https://koncesije-rs.org/registar_koncesija/6547/?lang=bs.
23. Lykos Metals Limited, *Interim Financial Report for the half-year ended 31 December 2024*, ASX, 14.3.2025, https://announcements.asx.com.au/asxpdf/20250314/pdf/06gmwg3573hy17.pdf.
24. Ministarstvo energetike i rudarstva Republike Srpske, Katastar odobrenih istražnih prostora, https://vladars.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mper/katastistraz/Pages/default.aspx.
25. Okružno javno tužilaštvo u Doboju, Optužnica od 26.11.2025. (broj predmeta T15 0 KTPO 0039303 25), potvrđena 29.5.2026., i nalaz vještaka od 11.6.2025., https://ot-doboj.pravosudje.ba/vstvfo/S/111/article/165108.

Studije i izvještaji

26. Martinović, A., *Sistem koncesija u Bosni i Hercegovini: pravni i institucionalni okvir*, Transparency International BiH, Banja Luka, 2024, https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/06/25062024-Sistem-koncesija-u-Bosni-i-Hercegovini-Pravni-i-institucionalni-okvir.pdf.

Medijski članci

27. „Doboj i dalje 'grad slučaj': Korupcija, sporni tenderi i geološka ispitivanja na teritoriji grada", *Fokus.ba*, 20.9.2024, https://www.fokus.ba/vijesti/bih/doboj-i-dalje-grad-slucaj-korupcija-sporni-tenderi-i-geoloska-ispitivanja-na-teritoriji-grada/3339192/.
28. „Ekolozi traže ocjenu ustavnosti izmjena Zakona o geološkim istraživanjima RS", *Radio Slobodna Evropa*, https://www.slobodnaevropa.org/a/bosna-hercegovina-republika-srpska-zakon-geoloska-istrazivanja/33067530.html.
29. „Istražne bušotine Rio Tinta zatrovale Jadar borom, arsenom i litijumom", *Balkan Green Energy News*, 8.3.2022 (ažurirano 17.6.2024), https://balkangreenenergynews.com/rs/dragana-djordjevic-istrazne-busotine-rio-tinta-zatrovale-jadar-borom-arsenom-i-litijumom/.
30. „Lykos najavio početak radova na Ozrenu: Opština Petrovo tužila Đokićevo Ministarstvo, Ozrenci poručuju: Dosta je bilo", *Gerila.info*, 14.5.2026, https://www.gerila.info/lykos-najavio-pocetak-radova-na-ozrenu-opstina-petrovo-tuzila-djokicevo-ministarstvo-ozrenci-porucuju-dosta-je-bilo/.
31. „Na referendumu je 98 posto građana Ozrena glasalo protiv geološkog istraživanja ruda na Ozrenu", *Nezavisni analitički portal (nap.ba)*, 18.5.2026, https://nap.ba/en/post/na-referendumu-je-98-posto-graana-ozrena-glasalo-protiv-geoloskog-istrazivanja-ruda-na-ozrenu-sutra-protesit-ispred-nsrs.
32. „Narodnoj skupštini BH entiteta RS predata peticija protiv iskopavanja litijuma na Majevici", *Danas*, https://www.danas.rs/svet/narodnoj-skupstini-bh-entiteta-rs-predata-peticija-protiv-iskopavanja-litijuma-na-majevici/.
33. „Policija zabranila skup Ozrenaca ispred NS RS", *RTV BN*, https://rtvbn.com/4091743/policija-zabranila-skup-ozrenaca-ispred-ns-rs.
34. „Poslanici RS nisu podržali moratorijum na rudnik litijuma na Majevici, ali borba se nastavlja", *Balkan Green Energy News*, 11.7.2025, https://balkangreenenergynews.com/rs/poslanici-rs-nisu-podrzali-moratorijum-na-rudnik-litijuma-na-majevici-ali-borba-se-nastavlja/.
35. „Protest u Doboju: građani traže poštivanje presude o državnom zemljištu na kojem se grade solarne elektrane", *Radio Slobodna Evropa*, 13.5.2026, https://www.slobodnaevropa.org/a/doboj-protest-građani-drzavno-zemljiste-solarne-elektrane-presuda/33755900.html.
36. Rakita, D., „Eko-bomba u regiji Vareša: Rudnik hroma prijeti srcu Bosne", *Valter portal*, 24.9.2025, https://valterportal.ba/eko-bomba-u-regiji-varesa-rudnik-hroma-prijeti-srcu-bosne-video-prica/.

37. „Skupštini RS predana peticija građana koji traže zaštitu Majevice od rudnika litijuma“, *Radio Slobodna Evropa*, 20.1.2025, https://www.slobodnaevropa.org/a/majevica-peticija-skupstina-rs-litijum/33282040.html.
38. Šakanović, D., „Zašto Komisija za koncesije BiH nikada nije dodijelila nijednu koncesiju?“, *Istinomjer*, 22.4.2025, https://istinomjer.ba/zasto-komisija-za-koncesije-bih-nikada-nije-dodijelila-nijednu-koncesiju/.
39. Todorović, J. N., „Istražujemo: Litijum se probno kopao i u BiH, mještani poručuju – 'Trava ne raste, drveće se sasušilo'“, *Oslobođenje*, 22.8.2024, https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/istrazujemo-litijum-se-probno-kopao-i-u-bih-mjestani-porucuju-trava-ne-raste-drvece-se-sasusilo-978337/.
40. „Ustavni sud BiH poništio prodaju i ustupanje državnih šuma privatnicima“, *Radio Slobodna Evropa*, 11.7.2024, https://www.slobodnaevropa.org/a/ustavni-sud-bih-drzavna-imovina-vares-jahorina/33031024.html.
41. „Zabranjen im protest u Banjaluci: Mještani Ozrena glasno protiv geoloških istraživanja“, *Euronews BiH*, https://euronews.ba/bosna-i-hercegovina/drustvo/58251/zabranjen-im-protest-u-banjaluci-mjestani-ozrena-glasno-protiv-geoloskih-istrazivanja.
42. „Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o geološkim istraživanjima RS: Nije potrebna saglasnost lokalne zajednice da bi se na njenoj teritoriji vršila geološka istraživanja i eventualno iskopavanje ruda“, *Paragraf.ba*, 18.7.2024, https://www.paragraf.ba/dnevne-vijesti/18072024/18072024-vijest4.html.
43. Veselinović, G., „'Ozren nećete kopati': Mještani protiv otvaranja kamenoloma na planini kod Doboja“, *Radio Slobodna Evropa*, 18.7.2025, https://www.slobodnaevropa.org/a/ozren-rudarenje-kamenolom-tužbe-koncesija/33474961.html.